

СПОРЕДБЕНА АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКИ И НА ЧЕШКИ ФРАЗЕМИ СО КОМПОНЕНТА РАЈ/ПЕКОЛ

Јасминка Делова-Силјанова

Филолошки факултет „Блаже Конески“

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

Р. Македонија

1. Вовед.

Кај разни народи и културни општества има низа заеднички сознанија и претстави бидејќи произлегуваат од исти искуства со човечкото тело, околината и природата. Колку е поголема оддалеченоста меѓу просторот населен од носителите на јазиците што се споредуваат, толку е поголема веројатноста за културни разлики, посебно во осознавањето на природата.

Своја улога во зачувувањето на културната свест играат и фраземите, тие се своевидна културна вредност и одразуваат разни развојни етапи на одредено општество. Фраземите ја чуваат културната информација директно или со посредство на симболи и примери и лингвистите се согласни околу тоа дека овие информации се добиваат од буквалното значење на постојаните зборовни споеви бидејќи токму тие ги содржат културните траги – митови, архетипови, обичаи, историски настани и елементи од секојдневната култура.

Фразеологијата претставува јазично наследство кое го отсликува видувањето на светот на говорителите, нивната култура тесно поврзана со обичаите, традициите, легендите, верувањата, имагинацијата, историјата на јазичниот колективитет, културното и општествено окружување земено во целина. Многу проучувања ја докажуваат силната врска меѓу јазикот и културата, оттаму и врската меѓу јазикот и религијата која е предмет на нашиот интерес. Може да се рече дека Светото писмо, во секоја заедница, освен што има религиозна и духовна вредност, служи и како модел што треба да се следи во животот или според кој треба да се донесува суд за нешто. Бројни настани, ситуации, необични ликови од Библијата се споменуваат во секојдневниот живот преку проповедите, преку молитвите, сликите на уметниците и др.

2. Предмет на проучување.

Во нашево излагање ќе се ограничиме на проучување на дел од чешките и од македонските фраземи кои припаѓаат на религиозната сфера, поточно на оние кои во својот состав ги содржат компонентите РАЈ и ПЕКОЛ. Целта на анализата е да се идентификуваат сличностите и разликите кои произлегуваат од начинот на кој двата народа, чешкиот и македонскиот, ги перципираат поимите РАЈ и ПЕКОЛ.

Всушност, сè започнува со Адам и Ева и сторениот грев. Тие биле во Рајот, но биле протерани од таму, на Земјата, па се поставува прашањето, дали тоа значи дека Земјата е пеколот?

Прашањето за рајот и за пеколот е мошне интересно и од аспект на тоа како го толкува црквата и следствено на тоа како се прифаќа кај народот. Вечното прашање е за тоа каде оди душата по смртта?

Според христијанското учење, кога човекот ќе се упокои, неговото тело се распаѓа и останува во земјата во гробот до општото воскресение на Судниот ден. Душата пак оди пред Престолот Божји и се врши таканаречениот посебен суд каде се испитуваат сите наши постапки, мисли, дела, покајание, верата во Господа Исуса Христа... Молитвите на Црквата Божја, на Пресветата Богородица и на светите притекнуваат кон Божјата милост, а од друга страна пак стојат демонските обвинувања за сите наши зли дела, мисли, неверие .. Потоа следи Божјата одлука каде ќе оди душата на упокоениот во Царството Небесно - Рајот или во Пеколот. Таму душата не спие како што некои погрешно мислат, туку сосема реално ги доживува работите, во Рајот Блаженствата, во пеколот страданијата и маките.

3. Македонски и чешки фраземи со компонентата РАЈ.

Во Толковниот речник на македонскиот јазик (Мургоски 2011) ја среќаваме следнава дефиниција за терминот РАЈ: *1. Во некои религии, место на небото кое се смета за живеалиште на Господ и ангелите каде што добрите одат по смртта. 2. Место или состојба на неизмерно блаженство 3. Нешто извонредно 4. Место каде што може да се најде среќа, успех или задоволство.*

Во Речникот на чешкиот современ јазик (SSJČ) под одредницата PAJ е напишано: **ráj**, - e m. **1.** *náb. (podle bibl. podání) místo, kde žili první lidé, Adam a Eva: 2. náb. domnělé místo věčné blaženosti zemřelých; nebe 2: 3. expr. místo, zdroj blaha, štěstí, krásy ap.*

Ако на почетокот првите луѓе биле во Рајот и од таму биле протерани, Рајот останува место посакувано, тешко достижно, место каде што е прекрасно и пријатно.

Од анализата на чешките и на македонските фраземи со компонента PAJ може да се заклучи дека без исклучок фраземите имаат позитивно значење. Како нијанси на значења, можеме да издвоиме:

- чувство на убаво и пријатно (**чеш.** Mít se jako v ráji; **мак.** Како да е во рајот)
- место каде што се чувствуваме убаво (**чеш.** Být jako v ráji; **мак.** Изгледа како во рајот)
- природна убавина (**чеш.** Ráj na zemi, Zemský ráj, Pravý ráj; **мак.** Рај на земјата/ рај божји, Земен рај, Рај за очите)
- посакувано или имагинарно пријатно место на удобност и убавина (**чеш.** Ztracený ráj, **мак.** Изгубениот рај)
- толку убаво што го нема на друго место (**чеш.** не пронајдовме фразема во ова значење со компонента 'рај'; **мак.** Тоа го нема ни во рајот!)
- љубезноста и вистинските зборови прават од другите да го добиеме она што го сакаме (**чеш.** не пронајдовме фразема во ова значење со компонента 'рај'; **мак.** Еден збор, рајски врати отвора)

4. Македонски и чешки фраземи со компонентата ПЕКОЛ

Во Толковниот речник на македонскиот јазик (Мургоски 2011) ја среќаваме следнава дефиниција за терминот ПЕКОЛ: *1. според христијанското, муслиманското и еврејското верување, местото за казнување и измачување каде по смртта се затворени душите на осудените на вечна казна. 2. Место или состојба на големо страдање или беда.*

Во Речникот на чешкиот современ јазик (SSJČ) под одредницата ПЕКОЛ е напишано: **peklo**, -a s. (6. j. -e) (zast. a kniž. též mn., zprav. jen 2. -kel, 6. -ech, -ích) **1.** (*v náb. představách*)

*místo věčných trestů (v posmrtném životě): přijít (za hříchy) do pekla; hrozit peklem s věčnými tresty; muka pekel (Ner.); horko jako v pekle velmi teplo, horko; 2. expr. místo, zdroj velkého utrpení, hrůzy, bolesti ap 3. ob. expr. velké nepříjemnosti, nesnáze; trápení, soužení; kniž. velké utrpení, zejm. duševní; muka *4. velké množství něčeho nepříjemného ap.*

Според Светото Писмо пеколот е место на маки и осуди. А во поглед на видот и разновидноста на маките кои се во пеколот, исто од Светото Писмо може да се сознае дека во пеколот има незгаслив оган и црв кој не спие според зборовите: „Каде црвот нивни не умира и оганот не гаси (Мк 9,44-48).

Во пеколот е вечна казната и вечен е оганот, таму и душата и телото страдаат.

Од анализата на чешките и на македонските фраземи со компонента ПЕКОЛ може да се заклучи дека во најголем број фраземите имаат негативно значење. Како нијанси можеме да издвоиме:

- жештина (**чеш.** <je tam> horko jako v pekle; **мак.** пеколно жешко)

Првата мака е оганот кој се разликува од оганот од овој свет толку многу колку што оганот од големата печка се разликува од оганот нацртан со бои на ѕидот. Вечниот оган се разликува од оганот на овој свет според три особини: темен е и никогаш нема светлост, туку само согорување; не се потпалува од суварки или дрва, туку е нематеријален и ужасно гори; никогаш не се гаси и не се намалува.

- смрдеа (**чеш.** <je tam> smrad jako v pekle; **мак.** нема фразема со истото значење, а со компонента ‘пекол’)

Третата казна е тешкиот мирис. Таму се собрани сите гадотии и неподносливи нечистотии од овој свет. Смрдеата во пеколот е толку ужасна што кога би некој можел од пеколот да се врати во овој свет, би го загадил сиот воздух и мноштво луѓе би умреле од таа смрдеа.

- некој/нешто е неподнослив/лош (**чеш.** je s ním (hotový) peklo; То је peklo!; **мак.** ужас! – нема фразема со компонента ‘пекол’ со тоа значење)

- некоја работа/нешто е крајно непријатна, иритира (**чеш.** to je z pekla práce; **мак.** неблагодарна работа - нема фразема со истото значење, а со компонента ‘пекол’)

- нешто не функционира, изгубено е, завршило (**чеш.** je to v pekle; **мак.** отидено е - нема фразема со истото значење, а со компонента ‘пекол’)
- некој некому му го загорчува животот, му го отежнува и му го прави непријатен (**чеш.** dělat/udělat někomu ze života peklo, připravit někomu peklo na zemi; **мак.** да му го направи животот пекол)
- неиздржлива, вечна болка (**чеш.** je to pro ní peklo; **мак.** пеколно му е/ѝ е)
- непосакуван гостин (**чеш.** samo peklo nám ho poslalo; **мак.** нема фразема со истото значење, а со компонента ‘пекол’)
- за лагата се добива казна (**чеш.** kdo lže, do pekla klouže; **мак.** на лагата ѝ се кратки нозете
- нема фразема со истото значење, а со компонента ‘пекол’)
- казната ги прави децата подобри (**чеш.** metla vyháňí děti z pekla; **мак.** котекот од рајот излегол - нема фразема со истото значење, а со компонента ‘пекол’)
- злобниот/лошиот човек е неблагодарен (**чеш.** číň čertu dobře, peklem se ti odměňí; **мак.** рани куче да те лае - нема фразема со истото значење, а со компонента ‘пекол’)
- да испрати некого далеку, далеку и на неубаво место (**чеш.** (poslat) (někam) do horoucích peklech; **мак.** ценем.

Во последниот пример е интересно тоа што во македонскиот јазик некого не се испраќа во пеколот, туку за тоа значење се употребува турскиот збор за пекол – ценем.

И единственото позитивно значење што го пронајдовме кај фраземите со компонента ПЕКОЛ е кај чешката фразема *to je z pekla štěstí*, која во македонскиот нема целосен еквивалент, на истото значење одговара фраземата *во лошото добро*, со значење ‘неочекуван пријатен пресврт’.

5. Заклучок.

Од разгледаните фраземи со компонента РАЈ и ПЕКОЛ и во чешкиот и во македонскиот јазик, дојдовме до заклучок дека во извесна мера значењата и во двата јазика се совпаѓаат.

Може да се забележи дека фраземите со компонента РАЈ се многу слични и по број и по значење и во двата јазика.

Но, кај фраземите со компонента ПЕКОЛ, фраземите во чешкиот јазик се пофреквентни, додека во македонскиот јазик истите значења се добиваат со други изразни средства. Тоа не води до заклучок дека во културата и во сфаќањето кај Македонците лошиот поим, односно збор, се избегнува да се спомнува.

Но, важно е да се напомене дека и кај двата јазика сфаќањето е идентично – од оној миг кога Адам и Ева биле во Рајот и заради гревот биле избркани од таму – рајот е поим за нешто изгубено, за нешто прекрасно и скоро недостижно. Рајот се сфаќа како награда за доброто однесување на човекот додека е на Земјата.

Пеколот е поим за казна. Гревот направен на почетокот на создавањето на светот го следи човекот низ целиот негов живот. Пеколот е вечниот оган што е казна за лошото однесување.

Користена литература

ВЕЛКОВСКА, С.: *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*. Скопје, 2008.

ДИМИТРОВСКИ, Т., ШИРИЛОВ, Т.: *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Том Први А-Ј. Скопје: Огледало, 2003.

МУРГОСКИ, З.: *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Скопје: З. Мургоски, 2011.

ШИРИЛОВ, Т.: *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Том Втори К-П. Скопје: Огледало, 2008.

ШИРИЛОВ, Т.: *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Том Трети Р-Ш. Скопје: Огледало, 2009.

ČERMÁK, F.; HRONEK, J. et al.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přírovnání*. Praha: Academia, 1983.

ČERMÁK, F.; HRONEK, J. et al.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Praha: Academia, 1988. (SČFI) v.nesl.

ČERMÁK, F.; HRONEK, J. et al.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné A-P.* Praha: Academia, 1995. (SČFI)

ČERMÁK, F.; HRONEK, J. et al.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné R-Ž.* Praha: Academia, 1994. (SČFI)

Slovník spisovného jazyka českého, SSJČ. [online]: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

Abstract:

Comparative analysis of Macedonian and Czech idioms with components Paradise/Hell

The research topic in this paper are Macedonian and Czech idioms from the area of religion. The purpose of the analysis is to identify similarities and differences in the way that Macedonians and Czechs perceive those terms through the axiological values contained in the idioms.